

مبانی، قلمرو و آثار محرمانگی در میانجیگری اختلافات خانوادگی: مطالعه تطبیقی ایران و آمریکا

Foundations, Scope, and Implications of Confidentiality in Family Dispute Mediation: A Comparative Study of Iran and the United States

چکیده

اثربخشی و اعتماد به فرایند میانجیگری و مذاکره صادقانه، مستلزم اطمینان طرفین اختلافات خانوادگی به امن بودن فضای فرایند میانجیگری به لحاظ محافظت از اطلاعات حساسی است که به امید دستیابی به توافقی مطلوب و کارآمد توسط طرفین اختلاف به اشتراک گذاشته می‌شود. محرمانگی نه تنها یک اصل نظری، بلکه یک ابزار عملی ضروری است که بستر لازم برای صداقت، اعتماد و در نهایت، کارآمدی فرایند میانجیگری را فراهم می‌آورد. فقدان یا ضعف محرمانگی می‌تواند به طور مستقیم بر کیفیت و دوام توافقات حاصل شده تأثیر منفی بگذارد و در نهایت، میانجیگری را از رسیدن به اهداف خود بازدارد. با این حال، تعریف محرمانگی، نوع اطلاعاتی که باید از افشا محافظت شود و استثنائات آن، در آمریکا و ایران با چالش‌هایی روبرو است. در ایران، هر چند قوانین پراکنده ای در حمایت از محرمانگی وجود دارد، اما فقدان قانون جامع میانجیگری و عدم تبیین و حمایت صریح از محرمانگی، مانع اعتماد به میانجیگری و انتخاب این روش موثر برای حل و فصل و اختلافات خانوادگی است. در آمریکا، قانون یکنواخت میانجیگری محرمانگی را به رسمیت شناخته است، اما همچنان ابهاماتی در تفکیک مفاهیمی مانند محرمانگی و امتیاز قانونی، و استثنائات آن وجود دارد. پژوهش حاضر با رویکرد تطبیقی و توصیفی-تحلیلی، از طریق بررسی قوانین، رویه قضایی و مطالعات موردی، این چالش‌ها را در ایران و آمریکا واکاوی می‌کند تا راهکارهایی برای محافظت از محرمانگی و افزایش کارایی میانجیگری ارائه دهد. یافته‌ها نشان می‌دهد که نظام حقوقی آمریکا با پذیرش محرمانگی و امتیاز قانونی، گام‌هایی موثر برای حفاظت از اطلاعات برداشته است، حتی در برخی از ایالات آمریکا حفاظت گسترده ای از محرمانگی در میانجیگری ارائه شده است، اما ایران نیازمند قانون جامع میانجیگری، تعریف محرمانگی، تعیین قلمرو و استثنائات آن و ایجاد ضمانت اجرایی مانند عدم پذیرش اطلاعات ارائه شده در فرایند میانجیگری به عنوان دلیل اثباتی در دادگاه است تا اعتماد به میانجیگری افزایش یابد.

کلیدواژه‌ها: میانجیگری، محرمانگی، اختلافات خانوادگی، قانون یکنواخت میانجیگری

مقدمه

دادگاه‌ها و قضات لاجرم مقید به قانون و دانش قضائی خود هستند، بنابراین چه بسا در پاسخگویی به نیازها و منافع طرفین اختلافات خانوادگی ناکام می‌مانند، در حالی که زوجین در بیشتر موارد قادر هستند راه‌حل‌های بهتری برای حل و فصل اختلاف خود بیابند و به جای فرایند نوعی قضایی، فرآیندی شخصی و متناسب با زندگی واقعی‌شان را برای حل و فصل مسائل خانوادگی خود انتخاب کنند (Galanter, 1981; Menkel-Meadow, 2004, as cited in Roberts, 2014: 2). یکی از شیوه‌های جایگزین حل اختلاف میانجیگری است. میانجیگری خانواده، فرایندی است که در آن شخص ثالث واجد شرایط و بی طرف به خانواده کمک می‌کند تا اختلافات خود را حل و فصل نمایند (Landau et al., 1987: 141). به این منظور فرایند میانجیگری باید فضایی امن و بدون ترس از افشای اطلاعات ایجاد کند تا طرفین آزادانه بتوانند به راه‌حل‌های خلاقانه برسند، اما ایجاد اعتماد به میانجیگری صرفاً نمی‌تواند متکی به رعایت اصول اخلاقی و حفظ حریم خصوصی توسط میانجی یا سایر شرکت کنندگان در میانجیگری باشد. پرسش اساسی این است که چه سازوکار حقوقی می‌تواند در میانجیگری اختلافات خانوادگی، محرمانگی را به نحوی تضمین کند، که نه تنها اطلاعات خصوصی و محرمانه در فرایند میانجیگری محافظت شوند بلکه در آینده نیز نتوانند

به عنوان دلیل مورد استناد یکی از طرفین قرار گیرند. محرمانگی در میانجیگری ماهیتی مطلق ندارد و با چالش‌هایی مانند ابهامات مفهومی، استثنائات قانونی و محدودیت‌های عملی روبروست. افزون بر این، برداشت سنتی از محرمانگی عمدتاً بر تعهد فرد متخصص (مانند میانجی یا وکیل) به حفظ اسرار تمرکز دارد، درحالیکه تبادل اطلاعات حساس میان تمامی شرکت‌کنندگان صورت می‌گیرد و اگر فقط میانجی ملزم به رازداری باشد، سایرین ممکن است اطلاعات را در شبکه‌های اجتماعی یا محافل خصوصی افشا نمایند. بنابراین، محرمانگی در میانجیگری نه تنها از حیث تعیین قلمرو و نوع اطلاعات مشمول حفاظت، بلکه از جهت شناسایی اشخاصی که مکلف به رعایت آن هستند، نیازمند تبیین و شفاف سازی است. وجود این نارسایی‌ها نشان می‌دهد که محرمانگی در میانجیگری خانوادگی هنوز از چارچوب مفهومی و عملی منسجم برخوردار نیست، امری که می‌تواند اعتماد طرفین را تضعیف و کارآمدی فرایند را مخدوش سازد. از این رو، بازاندیشی در مبانی و تحدید دقیق قلمرو این اصل، با توجه به تجربه نظام حقوقی آمریکا، ضرورتی است که پژوهش حاضر بر آن متمرکز شده است.

۱. مفهوم، اهمیت و مبانی محرمانگی در میانجیگری اختلافات خانوادگی در ایران و آمریکا

محرمانگی یک اصل پذیرفته شده برای ایجاد فضای اعتماد و تسهیل گفتگوی آزاد است. با این حال، دامنه و حدود این اصل در عمل با چالش‌های حقوقی جدی روبروست. از یک سو، مطلق‌گرایی در محرمانگی می‌تواند در مواردی همچون ادعای سوءاستفاده یا فریب میانجی، مانع از دسترسی به اطلاعات ضروری و اجرای عدالت شود. از سوی دیگر، هرگونه خدشه به این اصل، اعتماد به فرآیند میانجیگری را تضعیف کرده و طرفین را از بیان آزادانه مسائل خود باز می‌دارد. این تقابل میان حفاظت از اطلاعات خصوصی و تضمین عدالت، ضرورت تبیین دقیق و جامع مفهوم محرمانگی و تحلیل مبانی آن را برجسته می‌سازد.

۱.۱. مفهوم محرمانگی در میانجیگری

محرمانگی به معنای حفاظت از اطلاعات به اشتراک گذاشته شده در میانجیگری و جلوگیری از افشای آن اطلاعات در خارج از فرآیند یا استفاده از آن در دادگاه با هدف ایجاد فضایی امن برای گفتگوهای صریح و صادقانه است (Spencer & Brogan, 2006: 86).

محرمانگی در کنار اصول دیگر میانجیگری مانند بی طرفی، توانمند سازی و داوطلبانه بودن، یکی از اصول مهم میانجیگری است و بدون رعایت هر یک از این اصول مهم، میانجیگری اثربخشی خود را از دست داده و دیگر میانجیگری واقعی محسوب نمی‌شود (Spencer & Brogan, 2006:12).

در آمریکا محافظت از اطلاعات در فرایندهای میانجیگری، به‌ویژه در اختلافات خانوادگی و حمایت از کودک، با تنوع قابل توجهی در ایالت‌های مختلف همراه است. با این حال، دو شکل رایج این محافظت‌ها قواعد امتیاز قانونی^۱ و محرمانگی^۲ هستند. امتیاز قانونی، حقی است که از افشای اطلاعات میانجیگری در دادگاه جلوگیری می‌کند، در حالی که محرمانگی خارج از فرایند قضایی عمل کرده و هرگونه افشای اطلاعات را به اشخاص ثالث، مانند رسانه‌ها، ممنوع می‌سازد. بکارگیری این دو مفهوم در آمریکا با ابهاماتی روبروست که پیامدهایی برای شرکت‌کنندگان در میانجیگری دارد. قانون یکنواخت میانجیگری^۳ برای ایجاد چارچوبی مشترک در حفاظت از اطلاعات در فرایند میانجیگری تدوین شد اما در تبیین مفاهیم محرمانگی و امتیاز قانونی دچار ابهام در ساختار تنظیم قانون و کاربرد واژگان است. همپوشانی ظاهری این دو اصطلاح در این قانون باعث می‌شود تمایز آنها

¹ Privilege

² Confidentiality

³ Uniform Mediation Act (UMA)

به وضوح مشخص نباشد. در مقدمه قانون یکنواخت میانجیگری اصطلاح محرمانگی به معنی جلوگیری استفاده اطلاعات در دادگاه -یعنی امتیاز-آمده است، در حالی که در بخش ۸ محرمانگی به معنای ممنوعیت از افشای عمومی اطلاعات بکار رفته و اجرای آن منوط به قانون ایالتی یا توافق طرفین است.^۴ این تفاوت ساختاری در دامنه محافظت، موجب ناهماهنگی در اجرا و سردرگمی شرکت کنندگان میانجیگری می شود (Tetunic & Firestone, 2020: 48-49). در نتیجه این تصور برای شرکت کنندگان به وجود می آید که محرمانه بودن به تنهایی برای محافظت از اطلاعات در دادگاه کافی است در حالی که اطلاعات ممکن است به لحاظ اخلاقی یا قراردادی محرمانه باشند اما اگر قانون به آن امتیاز ندهد، می تواند در دادگاه علیه آنها استفاده شود. این عدم تفکیک باعث می شود طرفین اختلاف در میانجیگری به درستی ندانند اطلاعاتشان تا چه حد و در کجا محافظت می شود.

به دلیل استفاده دوگانه از اصطلاح «محرمانگی» که گاهی به عدم پذیرش اطلاعات در دادگاه و گاهی به حفاظت از اطلاعات در خارج از دادگاه اشاره دارد و از آنجا که این ابهام می تواند باعث سردرگمی طرفین، تشدید درگیری ها، آسیب به کودکان و حتی به نقض عدالت منجر شود، برخی نویسندگان اصطلاح جدید "privadentiality" را مطرح کرده اند؛ واژه ای که برگرفته از عناصری چون امتیاز، حریم خصوصی^۵ و محرمانگی^۶ است. این اصطلاح، نه تنها شامل ممنوعیت افشای اطلاعات در دادگاه می شود، الزام به حفاظت از اطلاعات در خارج از فضای دادگاه را نیز در برمی گیرد و همه افراد درگیر در میانجیگری را مخاطب قرار می دهد. با این حال، پیشنهاد دهندگان بر لزوم حفظ استثنائاتی مانند گزارش اجباری سوءاستفاده یا تهدید به آسیب رساندن به دیگران، برای رعایت عدالت تأکید می کنند (Firestone & Press, 2020).

۱.۲. اهمیت محرمانگی

محرمانگی در فرآیند میانجیگری، یک رکن اساسی برای دستیابی به نتایج مؤثر و کارآمد محسوب می شود. این اهمیت نه تنها در حمایت گسترده علمی و پژوهشی از این اصل مشهود است، بلکه در قوانینی که برای محافظت از اطلاعات میانجیگری در برابر افشا تصویب شده اند، بازتاب می یابد. حفاظت قوی از محرمانگی، به خصوص در بسیاری از موارد، نقشی حیاتی در شکل گیری و پایداری تعاملات سازنده در بستر میانجیگری ایفا می کند؛ روابطی که هم بین طرفین اختلاف و هم میان هر یک از طرفین با میانجی ضروری است (Spencer & Brogan, 2006: 86-87). محرمانگی به ویژه در حل و فصل اختلافات خانوادگی به دلایل متعدد ذیل ضروری و دارای اهمیت است:

۱.۲.۱. تقویت ارتباطات و اعتماد میان طرفین

رعایت اصل محرمانگی در فرآیند میانجیگری تضمین می کند، اطلاعات حساس و مؤثر در رسیدن به توافق در آینده مورد سوء استفاده قرار نمی گیرد و موجب آسیب به اعضای خانواده و تشدید درگیری ها نمی شود. این تضمین، اعتماد لازم را برای گفتگوهای صریح و سازنده فراهم می کند (Tetunic & Firestone, 2020: 45)، خصوصاً زمانی که مذاکرات حل اختلاف خارج از

⁴ SECTION 8. CONFIDENTIALITY. [Unless subject to the [insert statutory references to open meetings act and open records act]], mediation communications are confidential to the extent agreed by the parties or provided by other law or rule of this State.

⁵ privacy

⁶ confidentiality

میانجیگری به نتیجه نمی‌رسد، اعتماد به میانجی و محرمانه ماندن اطلاعات خانوادگی زمینه را برای دستیابی به سازش فراهم می‌آورد، در این مواقع تضمین محرمانگی صرفاً به معنای ترغیب به بحث‌های صریح نیست؛ بلکه ممکن است به عنوان پیش‌شرطی اساسی برای آغاز هرگونه گفت‌وگو بین طرفین متقابل عمل کند (Spencer & Brogan, 2006: 86-87).

۱.۲.۲. حفظ بی‌طرفی میانجی

بی‌طرفی در میانجی‌گری فراتر از عدم جانبداری از یکی از طرفین اختلاف است و به حفظ تعادل قدرت میان طرفین و توانمندسازی برابر آنها برای بیان دیدگاه‌ها، احساسات و نگرانی‌ها می‌انجامد (Cobb & Rifkin, 1991: 44). زمانی که طرفین اختلاف خانوادگی وارد فرایند میانجیگری می‌شوند، با اطمینان از بی‌طرفی و محرمانه ماندن اطلاعاتشان مذاکره می‌کنند؛ اگر میانجی اطلاعات محرمانه را افشا کند و طرف مقابل از آن در دادگاه به عنوان دلیل استفاده کند، طرفی که آسیب دیده است میانجی را به جانبداری و خروج از بی‌طرفی متهم می‌کند و اعتماد به میانجیگری از بین می‌رود (Spencer & Brogan, 2006: 86-87).

۱.۲.۳. استقلال عملکرد میانجیگری از دادگاه

محافظت از اطلاعات و رعایت محرمانگی در میانجیگری یکی از مقتضیات استقلال عملکرد میانجی از قاضی است. اگر طرفین نگران افشای اطلاعاتشان در دادگاهی باشند که در صورت عدم موفقیت میانجیگری به اختلاف آنها رسیدگی می‌کند، به ویژه در پرونده‌هایی که از طرف دادگاه ارجاع می‌شوند، نمی‌توانند مشارکت فعال و موثری که مورد انتظار میانجیگری است را داشته باشند. بنابراین برای حفظ استقلال فرایند میانجیگری از دادگاه و یکپارچگی و جدایی آن از تصمیمات قضایی، تضمین محرمانگی ضرورت دارد (Spencer & Brogan, 2006: 86-87).

۱.۲.۴. تأثیر بر خودمختاری^۷

خودمختاری به عنوان یکی از اصول میانجیگری به معنای آن است که طرفین اختلاف، مسئول تصمیم‌گیری نهایی در مورد مسائل مربوط به زندگی‌شان هستند و میانجی یا هیچ‌کس دیگر نباید آن‌ها را مجبور به پذیرش توافقی کند که مورد قبول آنها نیست و منافعشان را تأمین نمی‌کند. این اصل بر محوریت کامل اصحاب دعوی در فرایند تصمیم‌گیری و کنترل نهایی آن‌ها بر نتیجه تأکید دارد (Welsh, 2001: 8).

اگر محرمانگی رعایت نشود، طرفین به دلیل نگرانی از اینکه اظهاراتشان در آینده علیه آن‌ها استفاده شود، نمی‌توانند آزادانه و با صداقت کامل پیشنهادات واقعی خود را مطرح کنند در نتیجه ترس از افشای اطلاعات، توانایی آن‌ها را برای تصمیم‌گیری مطابق با واقعیت موجود محدود می‌کند که منجر به توافقات ضعیف، غیرقابل اجرا یا ناعادلانه می‌شود. برای مثال اگر مادری که در فرایند میانجیگری حضانت، مشکلاتش را در تربیت فرزندش مطرح کرده، نگران افشای اظهاراتش در دادگاه باشد، ممکن است، حاضر به پذیرش یک توافق ناعادلانه یا نامطلوب شود. چنین تصمیمی اگرچه ظاهراً با اراده اتخاذ می‌شود لیکن در واقع ناشی از ترس است و آزادی او در تصمیم‌گیری و تعیین نتیجه را از بین می‌برد.

۱.۳. مبانی محرمانگی

⁷ Self Determination

محرمانگی به عنوان یکی از اصول اساسی میانجیگری را باید در طبیعت و ویژگی ذاتی شیوه های جایگزین حل اختلاف جستجو کرد (هویدا، ۱۳۹۳: ۲۶۳). این اصل بر پایه مبانی اخلاقی و حقوقی استوار است که دلیل پیدایش و اعتبار آن محسوب می شود.

۱.۳.۱. مبانی اخلاقی

حفاظت از اطلاعات در فرایند میانجیگری بر پایه و اساس مبانی اخلاقی استوار است و در ذات خود احترام به حفظ حریم خصوصی شرکت کنندگان در میانجیگری که به دلیل اعتماد وارد آن شده اند را به عنوان ارزشی اساسی دارد. احترام به شان و منزلت افراد ایجاب میکند که مسائل خصوصی آنها در فرایند حل اختلاف افشا نشود. محرمانگی، پاسخی اخلاقی به نیاز افراد برای محافظت از اطلاعات شخصیشان است و این تعهد اخلاقی تضمینی برای حفظ اعتبار حرفه ای میانجی است (ABA et al., 2005, Standard V).

۱.۳.۲. مبانی حقوقی

میانجیگری با شعار حل اختلاف مبتنی بر منافع^۸ خود و فرزندان و در محیطی غیرتقابلی، به جای حل اختلاف مبتنی بر مواضع^۹ که در آن طرفین صرفاً بر خواسته ها و راه حل های از پیش تعیین شده خود تمرکز می کنند و معمولاً منافع زیربنایی (مانند نیازها، نگرانی ها و ترس ها) را نادیده می گیرند (Fisher, Ury, & Patton, 1991)، طرفین اختلافات خانوادگی را تشویق به انجام مذاکره شفاف در طول فرایند میانجیگری می نماید. آنها، با این شرط ضمنی وارد فرایند میانجیگری می شوند؛ اطلاعاتی که برای حل و فصل اختلاف ارائه می دهند به نحوی محافظت شود که در صورت عدم توافق در دادگاه احتمالی آینده علیه آنها مورد استفاده قرار نگیرد و یا در فضای خارج از دادگاه مسائل خصوصی مطرح شده در میانجیگری افشا نشود، به همین دلیل، هنگام ورود به فرایند میانجیگری، التزام به محرمانگی را به عنوان محافظتی ضروری برای اطلاعات احتمالی افشا شده در فرایند لحاظ می کنند. گاهی نیز افراد در بدو ورود به فرایند میانجیگری به خصوص در میانجیگری اجباری از طرف دادگاه، توجهی به اصل محرمانگی ندارند، در صورت فقدان قرارداد یا قانون محرمانگی، افشای اطلاعات حساس خانوادگی موجب از دست رفتن حیث و آبروی افراد و دامن زدن به اختلافات می شود. طرفین اختلاف برای پرهیز از اختلافات ناشی از اثبات شرط ضمنی محرمانگی و دریافت تضمینات لازم برای محافظت از اطلاعات، می توانند از طریق انعقاد یک توافقنامه محرمانگی کتبی، دامنه حفاظت از اطلاعات و آثار قراردادی نقض آن را مشخص نمایند.

در ایران با وجود اینکه توافقنامه محرمانگی در میانجیگری مطابق ماده ده قانون مدنی قابل پذیرش است اما ممکن است ضمانت اجرایی غیر قابل پذیرش و استناد بودن اطلاعات میانجیگری در دادگاه آتی با اولویت دادن کشف حقیقت بر توافق طرفین مورد خدشه قرار گیرد. به همین جهت یکی از بهترین راه حل های حفظ محرمانگی که در آن طرفین اختلاف با اطمینان از محافظت از اطلاعاتشان وارد فرایند میانجیگری شوند، ایجاد مبانی قانونی برای محافظت از افشای اطلاعات است، هر چند که مبانی اصلی قانونی رعایت محرمانگی به ماهیت خصوصی و محرمانه میانجیگری و در نهایت به توافق ضمنی طرفین بر می گردد (همان: ۲۶۴).

اشکال محافظت از میانجیگری در سراسر ایالات متحده آمریکا تفاوت های قابل توجهی دارند:

⁸ Interest-based

⁹ Positional

۱. قوانین خاص اثباتی^{۱۰} در میانجیگری: یکی از قواعد سختگیرانه محرمانگی در میانجیگری ماده ۱۱۱۹ قانون شواهد کالیفرنیا است، طبق این ماده اطلاعات میانجیگری اعم از گفتار و نوشتار در هیچ دعوی حقوقی قابل پذیرش نیست. مطابق رای مشهور دیوان عالی کالیفرنیا، که یکی از مهمترین منابع تفسیری این ماده است، اطلاعات میانجیگری در مواردی مانند دعوی قصور حرفه‌ای علیه وکلا، قابل استناد در دادگاه نیست. دادگاه در این پرونده مقرر داشت که حتی موکلی که وکیل خود را به دلیل مشاوره نادرست و اجبار به پذیرش توافق در طول جلسات میانجیگری تحت پیگرد قرار داده بود، نمی‌تواند از اطلاعات محرمانه آن جلسات در دادگاه به عنوان مدرک استفاده کند (Cassel v. Superior Court, 2011).

۲. قوانین اعطا کننده امتیاز قانونی و محرمانگی^{۱۱}: در برخی از ایالت‌های آمریکا، قوانین برای اطلاعات میانجیگری امتیاز قائل شده‌اند. برای نمونه، قانون ویرجینیا مقرر می‌دارد که تمامی اطلاعات مرتبط با میانجیگری از جمله گفتگوها، یادداشت‌ها و اسناد محرمانه تلقی می‌شوند و قابل ارائه در دادگاه نیستند، مگر در موارد استثنائی مانند تهدید به خشونت یا شکایت از میانجی بابت تخلف حرفه‌ای او. این ممنوعیت افشای اطلاعات، اگرچه در قانون با واژه محرمانگی بیان شده، در عمل همان اثر حقوقی امتیاز قانونی را دارد (Va. Code Ann., Sec. 8.01-581.22, 2019).

۳. توافق طرفین: مانند ماده ۸ قانون یکنواخت میانجیگری آمریکا که محرمانگی را نه تنها از طریق قانون بلکه با اراده طرفین نیز به عنوان یکی از منابع محافظت از محرمانگی معرفی می‌کند (Uniform Law Commission, 2003, Sec. 6(b)).

۴. دستورات مستقیم دادگاه^{۱۲} و رویه‌های قضایی مثبت شده در حوزه‌های دیگر: در پرونده معروف ویلسون که نمونه‌ای از رویکرد قضایی ایالت جورجیاست دادگاه تجدیدنظر توافق خصوصی زوجین مبنی بر میانجیگری را با وجود اینکه بدون اطلاع مرکز میانجیگری انجام شده بود، پذیرفت و بر نقش دستورات قضایی و رویه‌های محلی در ارزیابی و پذیرش محرمانگی تأکید کرد (Wilson v. Wilson, 2007). این رای هرچند برای ایالت‌های دیگر الزام‌آور نیست، اما به عنوان منبعی اقماعی در پذیرش اصل محرمانگی قابل استفاده است (Tetunic & Firestone, 2020: 48).

در ایران با وجود اینکه میانجیگری اختلافات خانوادگی به شکل نظام مند و قانونی تعریف نشده است اما می‌توان با استناد به سایر قوانین، مبنای قانونی حفاظت از محرمانگی را جستجو کرد که در برخی موارد شباهت‌ها و تمایزاتی با برخی قوانین در آمریکا دارد:

الف. خودمختاری در میانجیگری اختلافات خانوادگی، علاوه بر تصمیم‌گیری درباره نتیجه، به توانایی فرد در کنترل اطلاعات شخصی نیز مربوط می‌شود. تصمیم‌گیری مستقل زمانی محقق می‌شود که فرد آگاهانه و بدون اجبار انتخاب کند چه اطلاعاتی را افشا کند و حفظ حریم خصوصی شرط لازم برای تحقق این خودمختاری است (Oberman, 2012: 566). حمایت از حریم خصوصی به صراحت در قانون اساسی ایران و به‌ویژه در اصول ۲۲ و ۲۵، که بر مصونیت حیثیت و حریم ارتباطی افراد تأکید دارند، نهادینه شده است. حریم خصوصی در تبیین اجرای این دو اصل در لایحه حریم خصوصی تعریف شده است: "حریم خصوصی قلمرویی از زندگی شخصی است که آن شخص عرفاً یا با اعلان قبلی، در چهارچوب قانون انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی در آن وارد نشوند یا بر آن نگاه و نظارت نکنند یا به اطلاعات راجع به آن دسترسی نداشته یا به هر صورت دیگری قلمرو وی را مورد تعرض قرار ندهند."

¹⁰ Evidentiary Privileges

¹¹ Confidentiality and Privilege Laws

¹² Court Orders

در نظام حقوقی آمریکا، حریم خصوصی به طور مستقیم در قانون اساسی ذکر نشده، بلکه از طریق فلسفه حقوقی "حق تنها ماندن"^{۱۳} تقویت می‌شود که توسط نظریه پردازان حقوقی مطرح شده است (Warren & Brandeis, 1890:195). این حق بنیادین از طریق استنباط قضایی از اصول مندرج در چندین متمم قانون اساسی به یک اصل حقوقی قابل اجرا تبدیل شده است. به عنوان مثال، متمم چهارم با تضمین حق مصونیت از تفتیش و توقیف غیرمنطقی، حریم خصوصی مکانی و اطلاعاتی افراد را در برابر اقدامات خودسرانه دولت حفظ می‌کند. همچنین، متمم پنجم با حمایت از حق سکوت و عدم خودافشایی اجباری، از حریم خصوصی فردی در برابر اجبار برای ارائه اطلاعات علیه خودش محافظت می‌نماید. این تفاوت در مبانی ایران و آمریکا نشان دهنده دو رویکرد متفاوت است: یکی بر پایه اصول صریح و دیگری بر اساس رویه‌های حقوقی و تفسیرهای قضایی. با این حال، هر دو نظام حقوقی به طور بنیادین به ارزش حریم خصوصی برای حفظ کرامت انسانی و پیشبرد عدالت اعتقاد دارند.

ب. ماده ۱۸۵ قانون آئین دادرسی مدنی مبنایی قانونی برای محافظت از تعهدات و گذشت‌هایی است که طرفین در طول جلسات سازشی انجام داده‌اند. هرچند این ماده، حمایت جامعی از محرمانگی ارائه نمی‌دهد اما دست کم از تعهدات و گذشت‌های فرایند سازشی در صورت به انجام نرسیدن آن محافظت می‌کند، و نمی‌توان نقش حفاظتی آن را در مذاکرات سازشی و ایجاد اطمینان در آن نادیده گرفت. در آمریکا، قاعده ۴۰۸ اثبات فدرال از استناد به مذاکرات سازش برای اثبات مسئولیت یا میزان خسارت در دادگاههای فدرال جلوگیری می‌کند، بنابراین حفاظت گسترده تری نسبت به ماده ۱۸۵ قانون آئین دادرسی مدنی ارائه می‌دهد.

ج. ارجاع پرونده جهت حصول سازش به میانجیگری از نوآوری‌های قانون شورای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ است (توکلی کیا و اصغری، ۱۴۰۳: ۹۲). بند ۱۷ و ۱۸ ماده ۳۰ این قانون بند ۱۷ و ۱۸ ماده ۳۰ قانون شورای حل اختلاف، افشای اطلاعات خصوصی و محرمانه طرفین و شهود را در پرونده‌هایی که برای صلح و سازش ارجاع شده‌اند به عنوان تخلفی برای اعضای شورا در نظر گرفته است. در حقوق آمریکا، اصولاً امتیاز مذاکرات سازشی^{۱۴} تحت قاعده ۴۰۸ قواعد اثبات ادله فدرال مانع از آن می‌شود که اظهارات و پیشنهادات مطرح شده در این مذاکرات به عنوان مدرک در دادگاه قابل استناد باشند (Fed. R. Evid. 408)؛ این اصل که در سطح فدرال مدون شده است تفاوت میان رویکرد مبتنی بر تخلف انضباطی در ایران و رویکرد مبتنی بر امتیاز ادله در آمریکا که اظهارات طرفین را محرمانه تلقی می‌کند و اجازه نمی‌دهد به عنوان مدرک در دادگاه استفاده شوند، را آشکار می‌کند و بر نحوه تعامل و میزان اعتماد طرفین به فرآیند سازش تأثیر می‌گذارد.

د. ماده ۵۳ آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت خانواده بر محرمانه بودن سوابق مشاوره‌ای تأکید دارد.

ه. ماده ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) افشای اسرار توسط اشخاصی را که به مناسبت شغل یا حرفه خود محرم اسرار هستند، جرم‌انگاری کرده است. همچنین، ماده ۲۲ آیین‌نامه میانجیگری در امور کیفری بیان می‌دارد کلیه مطالب و اظهارات طرفین در فرایند میانجیگری جنبه محرمانه دارد.

و. بند ۳۳ ماده ۷۶ آئین‌نامه لایحه استقلال کانون وکلای رازداری و عدم افشای اسرار موکل نزد دیگران را جزو وظایف و تعهدات وکیل قرار داده است. آئین‌نامه‌های حرفه‌ای وکالت در آمریکا، جامعیت بیشتری دارد و استثنائات رازداری را نیز تعیین کرده است. بر اساس بند (الف) ماده ۱۰۶ قوانین مدل کانون وکلای آمریکا، وکیل مکلف است اطلاعات مربوط به امر وکالت را

¹³ The Right to be Let Alone

¹⁴ Settlement Negotiation Privilege

محرمانه نگه دارد و از افشای آن خودداری کند، مگر با رضایت آگاهانه موکل یا در مواردی که افشا به طور ضمنی برای انجام وظایف وکالتی ضروری است یا طبق بند (ب) این قانون اجازه داده شده باشد (American Bar Association, 2020).

بخش ۱۱۱۹ قانون شواهد کالیفرنیا (۲۰۲۲)، بر محرمانگی مطلق اطلاعات میانجیگری تصریح می‌کند (Cal. Evid. Code, Sec. 1119) بر اساس بخش ۱۱۲۹ همین قانون، وکلا ملزم هستند قبل از اینکه موکل برای شرکت در میانجیگری موافقت کند و یا حتی در جلسات مشاوره میانجیگری، یک «اطلاعیه افشای کتبی»^{۱۵} را به امضای موکل برسانند. این اطلاعیه به وضوح توضیح می‌دهد که تمامی اطلاعات رد و بدل شده در میانجیگری کاملاً محرمانه هستند و نمی‌توانند افشا یا به عنوان مدرک استفاده شوند، حتی اگر موکل بعدها علیه وکیل خود اقامه دعوی نماید (Cal. Evid. Code, Sec. 1129).

ز. منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران که در سال ۱۳۸۳ به تصویب رسیده، حق برخورداری از محاکم خاص خانواده را به رسمیت شناخته و در بند ۱۳۳ از فصل پنجم، یکی از اهداف اصلی این محاکم را حفظ اسرار خانواده و تسهیل صلح و سازش عنوان کرده است اما محرمانگی را تضمین نمی‌کند. در حالی که زنان قربانی خشونت خانگی اغلب به دلیل نگرانی از پیامدهای اجتماعی، به دنبال راه‌حل‌های سنتی هستند (فرجیها و ملاپوری، ۱۳۹۶: ۸۲)، در مراجعه به مراجع سازشی از حمایت کافی محرمانگی اطلاعات برخوردار نیستند.

در مقابل، قانون خشونت علیه زنان^{۱۶} در آمریکا با رویکردی متفاوت، اما با هدفی مشابه، محرمانگی را نه تنها برای حفظ اسرار خانواده، بلکه به عنوان یک ابزار حیاتی برای تضمین امنیت و بقای قربانی تعریف می‌کند. سازمان‌های حمایتی موظف به حفظ محرمانگی اطلاعات شخصی قربانیان هستند و حتی از افشای اطلاعاتی مانند آدرس که می‌تواند جان قربانی را به خطر بیندازد، منع شده اند (34 U.S.C. Sec. 12291(b)(2) (2018)). بنابراین در حالی که قانون ایران بر محرمانگی جمعی در چارچوب خانواده تأکید دارد، قانون آمریکا بر محرمانگی فردی با تمرکز بر حفاظت از جان و امنیت قربانی و در نظر گرفتن نگرانی‌های واقعی قربانیان خشونت خانگی (مانند ترس از ردیابی و خشونت بیشتر)، برای تشویق به استفاده از میانجیگری موثرتر است.

۱.۳.۳. مبانی فقهی

حریم خصوصی در قالب احاله به حقوق و آزادی‌هایی مانند حق مالکیت، منع تجسس، اصل براءت، منع سوءظن و اشاعه فحشا و امانت به عنوان یک موضع تحول‌گرایانه در اسلام مورد حمایت قرار گرفته است (محسنی، ۱۳۸۹: ۳۳). همچنین زمانی که تسلط بر اموال دیگری بدون رضایت حرام و نارواست به طریقی اولی تصرف در سایر حیطه‌های خصوصی نیز حرام خواهد بود (فروغی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶۱). صرف‌نظر از قواعد فقهی مبنای رعایت حریم خصوصی، رعایت اصل محرمانگی موضوع محافظت از اطلاعات در فرایند‌های حل اختلاف است. خداوند در آیه ۲۷ سوره مبارکه انفال از مطلق خیانت در امانت نهی کرده است^{۱۷} که شامل مجالس نیز می‌شود و حدیث مشهور "المجالس بالامانه" مصداق این آیه و بر اساس آن اصل بر عدم جواز افشای گفتار و رفتار همنشین و عدم خیانت در امانت است جز در صورتی که رضایت طرف محرز شود (مرادی، ۱۳۹۲: ۲۰).

۲. قلمرو محرمانگی

¹⁵ printed disclosure

¹⁶ Violence Against Women Act 1994

¹⁷ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

دامنه و حدود اجرای اصل محرمانگی با چالش های حقوقی جدی روبروست. از یک سو، مطلق‌گرایی در محرمانگی می‌تواند در مواردی همچون ادعای سوءاستفاده یا فریب میانجی، مانع از دسترسی به اطلاعات و مدارک ضروری و اجرای عدالت شود. از سوی دیگر، هرگونه خدشه به این اصل، اعتماد به فرآیند میانجیگری را تضعیف کرده و طرفین را از بیان آزادانه مسائل خود باز می‌دارد. قلمرو محرمانگی شامل نوع اطلاعاتی که محرمانه تلقی می‌شوند و اشخاصیست که در دایره گستره محرمانگی قرار می‌گیرند.

۲.۱. اطلاعات مشمول محرمانگی

در آمریکا میانجیگری عمدتاً تحت قوانین ایالتی در ایالات متحده اداره می‌شود که در رویکرد خود به محرمانگی در میانجیگری متفاوت عمل می‌کنند. به طور کلی، ایالت‌ها را می‌توان به دو دسته اصلی تقسیم کرد: آن‌هایی که قانون یکنواخت میانجیگری را پذیرفته‌اند و آن‌هایی که قوانین خاص خود را دارند (Uniform Law Commission, 2025).

قانون یکنواخت میانجیگری، برای اطلاعاتی که در میانجیگری افشا می‌شوند از واژه Communication استفاده کرده است، که ترجمه فارسی این واژه "ارتباطات" است اما با دقت در تعریف قانون یکنواخت میانجیگری می‌توان دریافت، به معنای تمام اطلاعاتی است که در میانجیگری رد و بدل می‌شوند: «هرگونه بیان، چه شفاهی یا کتبی، کلامی یا غیرکلامی، که در طول یک میانجیگری رخ دهد یا به منظور بررسی، انجام، مشارکت در، شروع، ادامه، از سرگیری یک میانجیگری یا استخدام یک میانجی صورت گیرد» (Uniform Law Commission, 2003, Sec. 2(2)). دامنه اطلاعات و تعاملاتی که باید محرمانه بمانند و از افشا مصون باشند، توسط این تعریف گسترده مشخص می‌شود. در نتیجه، هرگونه ابهام در تطابق یک فعالیت یا بیان خاص با این تعریف، می‌تواند مستقیماً بر قابلیت اعمال حفاظت‌های محرمانگی و امتیاز تأثیر بگذارد. در قانون محرمانگی و امتیاز میانجیگری فلوریدا نیز ارتباطات غیرکلامی (مثلاً زبان بدن، حرکات، یا واکنش‌ها) در تعریف اطلاعات قرار می‌گیرند. ارتباطات غیرکلامی به این معناست، فقط حرف‌هایی که در فرآیند میانجیگری گفته می‌شوند محرمانه نیستند، بلکه گاهی چیزهایی که دیده یا مشاهده می‌شوند نیز می‌توانند محرمانه باشند (Fla. Stat., Sec. 44.403(1)).

در ایران اطلاعاتی که باید مشمول محرمانگی قرار گیرد مانند قانون یکنواخت میانجیگری یا برخی ایالات آمریکا صراحتاً تعریف نشده است با این حال می‌توان به استناد مواد قانونی پراکنده، اطلاعاتی که باید محافظت شود را شامل موارد زیر دانست:

۱. اطلاعات سازشی: مذاکرات سازشی به دلیل اینکه زمینه ساز توافق است اثر حقوقی ندارد (مهاجری، ۱۳۸۹: ۳۵۰). اما بر خلاف رویکرد اثباتی ادعا در آمریکا که مبتنی بر روایت است، اثبات ادعا در ایران عینی و مبتنی بر دلیل است، قاضی وجود و صحت ادله ابرازی طرفین را ارزیابی کرده و سپس با تفسیر آنها میزان کارایی و تأثیرگذاری ادله را بررسی می‌کند (فولادی نژاد و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۰). اگر این مذاکرات در فرآیند سازشی رسمی انجام شود و اخبار به حقی برای غیر و به ضرر خود باشد، مصداق اقرار است و مشمول هیچ محافظتی نیست (شمس، ۱۳۹۲: ۱۶۰). از طرفی ماده ۱۹۹ قانون آئین دادرسی مدنی، دادگاه را مجاز به هر گونه تحقیق یا اقدام برای کشف حقیقت می‌داند، و هیچ استثنائی بابت توافق طرفین در بی‌اثر کردن اطلاعات با ارزش اثباتی قانونی، به عنوان ضمانت اجرای نقض محرمانگی قائل نشده است. تنها محافظت قانونی در برابر استناد پذیری، گذشت ها و تعهدات طبق ماده ۱۸۵ قانون آئین دادرسی مدنیست.

۲. سوابق مشاوره‌ای: مطابق ماده ۵۳ آئین نامه قانون حمایت خانواده سوابق مشاوره‌ای اشخاص جزء اسرار خانوادگی محسوب و سوء استفاده از آنها برابر مقررات قابل تعقیب خواهد بود.

۳. اطلاعات میانجیگری کیفری: ماده ۲۰ آئین‌نامه میانجیگری در امور کیفری بیان می‌دارد که میانجیگر نسبت به حفظ تمام اطلاعات و اسراری که از طرفین به دست می‌آورد مسئول است و مطابق ماده ۲۲ همان آئین‌نامه کلیه مطالب و اظهارات طرفین جنبه محرمانه دارد. هرچند که بنظر می‌رسد طرفین می‌توانند با توافق، از این حق خود عدول کنند (غلامی و مقدم، ۱۳۹۶: ۱۸۹).

حفظ حریم خصوصی شرکت کنندگان ایجاب می‌کند که کل اطلاعات فرایند میانجیگری حل اختلافات خانواده صرفنظر از ارزش اثباتی آتی آنها در دادگاه محرمانه تلقی شود. اما به جهت اعتماد به فرایند میانجیگری و حفظ خودمختاری طرفین میتوان گفت ارزش اثباتی اطلاعات میانجیگری، می‌بایست تعیین کننده قلمرو موضوعاتی باشد که باید در برابر قابلیت استناد پذیری نیز محافظت شود.

۲.۲. محرمانگی در میانجیگری آنلاین

حل و فصل برخط (آنلاین) اختلافات به معنی استفاده از فناوری برای کمک به حل اختلافات است، ارتباطاتی که تحت فضای الکترونیکی صورت می‌گیرد، حتی تحت عنوان شخص چهارم در میانجیگری نیز شناخته شده است (Wilson-Evered & Zelenizkow, 2021: 11). هر چند این طریق میانجیگری در مواردی مانند عدم امکان حضور طرفین اختلاف خانوادگی در یک جلسه حضوری به دلیل تعارض بالا، عدم امنیت یکی از طرفین و یا مسافت می‌تواند راهگشا باشد، اما مقتضیات فضای اینترنت به گونه ای است که احتمال افشای اطلاعات در آن بالاست و نمی‌توان به تضمین ارائه دهندگان خدمات میانجیگری «برخط» مبنی بر عدم افشای اطلاعات محرمانه اعتماد کرد (رضایی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۰۶).

در آمریکا با وجود گسترش استفاده از سامانه های حل و فصل اختلافات خانوادگی، این خدمات به طور کامل تحت پوشش قوانین فدرال مربوط به محافظت از حریم خصوصی قرار نمی‌گیرند و تنها بعضی مقررات به صورت محدود اعمال می‌شوند. انتظارات کاربران در خصوص محرمانگی و نحوه استفاده از داده های شخصی ممکن است با واقعیت عملکرد سامانه ها هماهنگی نداشته باشند و این خلاء قانونی می‌تواند منافع مرتبط با امتیاز قانونی، محرمانگی و حریم خصوصی را به شدت در معرض آسیب قرار دهد (Van Arsdale, 2016: 131-132).

در ایران دستورالعمل نحوه تحقیق و رسیدگی با استفاده از سامانه های ارتباط الکترونیک در اجرای ماده ۶۵۹ قانون آئین دادرسی کیفری مقرراتی را برای محافظت از محرمانگی ارائه می‌دهد. حمایت از محرمانگی در داده‌های شخصی در «قانون تجارت الکترونیک» (مواد ۵۸ تا ۶۰) نیز تعریف و الزام آور شده است. بر اساس این مواد، جمع‌آوری، پردازش و انتشار داده‌های شخصی صرفاً با رضایت آگاهانه افراد مجاز است و هرگونه نقض این محرمانگی مسئولیت قانونی به همراه دارد. در نتیجه، اگرچه ایران نیز مانند آمریکا با چالش‌هایی در زمینه محرمانگی در میانجیگری آنلاین روبروست، اما وجود مقررات صریح در آیین دادرسی کیفری و قانون تجارت الکترونیک، گامی در جهت حمایت از محرمانگی و حریم خصوصی کاربران محسوب می‌شود.

۲.۳. اشخاص مشمول رعایت محرمانگی

قانون یکنواخت میانجیگری آمریکا، محرمانگی را شامل طرفین اختلاف و میانجی دانسته و شمولیت سایر شرکت کنندگان در فرایند میانجیگری را به توافقنامه محرمانگی بین طرفین یا قانون ایالتی واگذار می‌کند. اما امتیاز قانونی در قانون یکنواخت شامل

تمام شرکت کنندگان غیر طرف^{۱۸} نیز می‌شود. اشخاص مشمول محرمانگی که توسط قوانین ایالتی تعیین می‌گردد ممکن است متفاوت باشند (Uniform Law Commission, 2003, Secs. 4(b)(3), 8).

علاوه بر چارچوب قانون یکنواخت میانجیگری که بر محرمانگی و استثنائات آن در فرایند میانجیگری تمرکز دارد، استانداردهای مدل تمرین برای میانجیگری خانواده و طلاق نیز در آمریکا^{۱۹} به عنوان یک راهنمای حرفه‌ای مکمل عمل می‌کنند و در اصول بی طرفی و خودمختاری، با قانون یکنواخت میانجیگری همخوانی دارند، اما چالش‌هایی مانند پیچیدگی نقش نماینده کودک^{۲۰} دارند که می‌تواند به نقض محرمانگی منجر شود (Tetunic, 2017: 180-185). نماینده کودک فردی است که توسط دادگاه منصوب می‌شود تا نماینده منافع کودکان در اختلافات خانوادگی، مانند موارد حضانت یا طلاق باشد، این نقش توسط وکلا یا افراد غیر حقوقی ایفا می‌شود و هدف آن حفاظت از حقوق و رفاه کودک است. بسیاری از ایالات آمریکا، حضور نماینده کودکان را در تمام اختلافات الزامی نمی‌دانند. در برخی ایالات، غیروکلا (مانند مشاوران اجتماعی یا روانشناسان) می‌توانند این نقش را بر عهده بگیرند، اما تعهدات محرمانگی آنها نسبت به کودک اغلب نامشخص است. علاوه بر این، در بسیاری از ایالات، وکلای کودکان در اختلافات حضانت نقش‌های دوگانه یا مبهمی دارند: آنها ممکن است نماینده «منافع برتر کودک»^{۲۱} باشند - که در این صورت، هیچ تعهدی به حفظ محرمانگی اطلاعات کودک ندارند - یا به عنوان وکیل مدافع برای حفاظت از خواسته‌های کودک عمل کنند و ملزم به رعایت محرمانگی باشند. با توجه به ابهام در نقش نماینده کودک، استانداردهای مدل میانجیگری خانواده حضور او را در فرایند میانجیگری الزامی نمی‌دانند و تنها میانجی را مکلف می‌کنند که نماینده را از برگزاری میانجیگری آگاه سازد. در صورت حضور نماینده، میانجی باید با طرفین درباره تأثیر آن بر محرمانگی گفت و گو کند و توافق‌های مرتبط با کودک را در اختیار نماینده قرار دهد. با این حال، روشن نبودن حدود تعهدات نماینده نسبت به محرمانگی می‌تواند چالش‌هایی ایجاد کند و نیازمند هماهنگی دقیق میان میانجی، والدین و نماینده برای حفظ توازن میان محرمانگی و رفاه کودک است (Schepard, 2001: 19).

قوانین پراکنده در خصوص محرمانگی در ایران نشان می‌دهد که اشخاص به دلیل نوع حرفه خود در فرایند سازشی، مشاوره ای و یا میانجیگری (کیفری) مسئول حفظ محرمانگی هستند. مانند میانجی در امور کیفری یا مشاوران دادگاه خانواده اما در خصوص طرفین اختلاف خانوادگی در حال حاضر مقرر ای وجود ندارد.

۲.۴. استثنائات محرمانگی

¹⁸ nonparty participant

¹⁹ Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation استانداردهای مدل تمرین برای میانجی‌گری خانواده و طلاق مجموعه‌ای از راهنمایی‌های حرفه‌ای هستند که توسط سازمان‌هایی مانند انجمن دادگاه‌های خانواده و آشتی (AFCC)، انجمن وکلای آمریکا (ABA) و انجمن حل تعارض (ACR) توسعه یافته‌اند. هدف اصلی آن‌ها تعریف تمرین اخلاقی و مؤثر میانجیگری در اختلافات خانوادگی، مانند طلاق و حضانت کودکان، با تأکید بر اصول کلیدی مانند خودتعیینی، بی‌طرفی و محرمانگی است. این استانداردها، به عنوان مکمل قوانین، مانند قانون یکنواخت میانجی‌گری (UMA)، بر حفظ محرمانگی اطلاعات رد و بدل شده تمرکز دارند تا اعتماد شرکت‌کنندگان را تقویت کنند، اما استثنائاتی مانند گزارش‌دهی اجباری در موارد سوءاستفاده از کودکان را نیز پیش‌بینی می‌کنند (AFCC, ABA, & ACR, 2025).

²⁰ child representative

²¹ best interests of the child

طرفین اختلاف می‌توانند با توافق موارد استثنای محرمانگی را تعیین کنند اما حمایت از محرمانگی نمی‌تواند کاملاً مطلق باشد، حفظ محرمانگی در میانجیگری اختلافات خانوادگی ممکن است با اصولی مانند حفظ جان افراد در موارد خشونت خانگی، حفظ منافع کودک یا رفع ابهام در اجرای توافقنامه در تعارض قرار گیرد.

برخی از مهمترین استثنائات در قانون یکنواخت میانجیگری آمریکا عبارتند از :

۱. بر اساس قانون یکنواخت میانجیگری، هر توافق‌نامه‌ای که در میانجیگری امضا می‌شود، محرمانه نیست و می‌توان از آن در دادگاه استفاده کرد. هدف از رسیدن به توافق در میانجیگری، اجرای آن است و ارائه توافقنامه به دادگاه مقدمه اجراست. با این حال، طرفین همچنان می‌توانند به صورت کتبی توافق کنند که محتوای این توافقنامه محرمانه یا دارای امتیاز باقی بماند در اینصورت بر اساس توافقنامه عمل می‌شود (Uniform Law Commission, 2003, Sec. 6(a)(1)).

۲. یکی از مهم‌ترین استثنائات بر اصل محرمانگی در میانجیگری، گزارش‌دهی اجباری^{۲۲} است. قوانین مربوط به گزارش‌دهی اجباری در مورد سوءاستفاده، بی‌توجهی و یا ترک کودک و یا سالمند و خشونت خانگی در بیشترحوزه های قضایی وجود دارد. در قانون یکنواخت میانجیگری استثنائی تحت عنوان گزارش‌دهی اجباری تعریف نشده است، چرا که اساساً فرض را بر این گذاشته است که چنین الزامات قانونی آن قدر حیاتی هستند که هیچ مقررره ای درباره محرمانگی نمی‌تواند مانع اجرای آنها شود. این رویکرد نشان می‌دهد که امنیت و سلامت افراد همواره بر محرمانگی فرآیندهای حل اختلاف اولویت دارند (Firestone, 2024: 546) درایالت هایی مانند فلوریدا معمولاً استثنائاتی برای گزارش‌دهی اجباری وجود دارد تا میان حفظ محرمانگی و انجام مسئولیت های اجتماعی و قانونی، تعادل برقرار شود (Fla. Stat., Sec. 44.405(4)(a)3 (2004)).

۳. علاوه بر قواعد عمومی محرمانگی در میانجیگری، استثنائات دیگری در بخش ۶ قانون یکنواخت میانجیگری وجود دارد. در بخش ۶(ب) این قانون استثنایی تعریف شده که در شرایط خاص، دادگاه دستور افشای اطلاعات فرایند میانجیگری را برای بررسی اعتبار یا قابلیت اجرای توافقنامه میانجیگری می‌دهد. این افشا تنها زمانی مجاز است که دادگاه ابتدا، جلسه ای غیر علنی برگزار کرده^{۲۳} و تشخیص دهد که مدرک مورد نظر از طریق دیگری قابل دستیابی نیست و در نهایت به این نتیجه برسد که نیاز به افشای اطلاعات از حفظ محرمانگی مهم تر است. این استثنا نشان دهنده تلاش قانون یکنواخت برای ایجاد تعادل میان حفظ محرمانگی فرایند میانجیگری و تضمین عدالت است (Uniform Law Commission, 2003, Sec. 6(b); Firestone, 2024: 546).

۴. امتیاز قانونی میانجیگری، یک حق مطلق نیست و طرفین اختلاف می‌توانند از حق خود برای محرمانه نگه داشتن اطلاعات چشم‌پوشی^{۲۴} کنند. حتی اگر طرفین میانجیگری به توافق برسند که امتیاز محرمانگی را کنار بگذارند و اطلاعات را در دادگاه افشا کنند، میانجی و سایر شرکت‌کنندگان در فرایند میانجیگری مانند کارشناسان و مترجمان می‌توانند از این کار امتناع کرده و مجبور به افشای اطلاعات نیستند (Uniform Law Commission, 2003, Secs. 4(b)(2), 4(b)(3)).

²² Mandatory Reporting

²³ in camera

²⁴ Waiver

۵. محرمانگی در مواجهه با ادعاهایی مانند اکراه یا کلاهبرداری که اعتبار توافق را به چالش می‌کشند، با معضلات جدی روبرو است. بررسی این دفاعیات مستلزم افشای محتوای محرمانه جلسات میانجیگری است که مستقیماً با اصل محرمانگی در تضاد قرار می‌گیرد. در آمریکا سه رویکرد برای آن قابل تصور است (Deason, 2001).

الف. محرمانگی مطلق: برخی قوانین، بدون هیچ استثنایی، از محرمانگی حمایت می‌کنند و اجازه نمی‌دهند هیچ‌گونه اطلاعاتی از میانجیگری برای اثبات دفاعیات قرارداد مورد استفاده قرار گیرد. این رویکرد، محرمانگی را بر عدالت در اجرای توافق اولویت می‌دهد.

ب. رویکرد موردی: در این رویکرد انعطاف‌پذیر، دادگاه‌ها می‌توانند به صورت موردی و برای جلوگیری از بی‌عدالتی آشکار، محرمانگی را نقض کنند. برای مثال، بر اساس قانون یکنواخت میانجیگری، افشای اطلاعات محرمانه تنها پس از یک جلسه غیرعلنی و در صورتی مجاز است که نیاز به شواهد به طور قابل ملاحظه‌ای بر منفعت حفظ محرمانگی برتری داشته باشد.

ج. استثنائات گسترده: این رویکرد، محرمانگی را برای ارزیابی ادعاهایی مانند کلاهبرداری و اکراه کنار می‌گذارد. در این حالت، عدالت و تضمین یک تصمیم صحیح قضایی، بر حفظ محرمانگی اولویت داده می‌شود.

برخی قوانین ایالتی نیز با اعلام اینکه توافقات میانجیگری شده "مانند هر قرارداد کتبی دیگری قابل اجرا هستند"، ممکن است به‌طور ناخواسته، محرمانگی را تضعیف کرده و راه را برای ورود شواهد محرمانه به دادگاه باز کنند (Deason, 2001: 65-66).

در حالی که قانون یکنواخت میانجیگری در آمریکا به صراحت استثنائاتی مانند تهدید به آسیب، سوءاستفاده از کودکان، یا ارتکاب جرم را فهرست کرده است، در ایران استثنائات پراکنده و فاقد چهارچوب در مورد حدود افشای اطلاعات و تعیین مواردیست که محرمانگی باید نقض شود. این استثنائات عبارتند از:

۱. ماهیت توافقنامه‌های میانجیگری که بدون قرار گرفتن در فرایند‌های سازشی رسمی انجام شود به عقد صلح نزدیک است. میانجیگری نیز بر پایه صلح بنا شده است (توکلی، ۱۴۰۳: ۵۴)، بنابراین مطابق مواد ۷۶۱، ۷۶۲ و ۷۶۳ قانون مدنی ادعای تدلیس و اشتباه و اکراه نسبت به آن قابل طرح است (زرعت، ۱۳۸۶: ۴۵۶). دادگاه جهت بررسی ادعای مدعی می‌بایست اطلاعات فرایند میانجیگری را بررسی نماید و بنابراین بدون ایجاد یک قانون صریح، اطلاعات فرایند در معرض افشا قرار می‌گیرند.

۲. ماده ۵۳ آئین نامه اجرایی قانون حمایت خانواده، اخذ رونوشت از مدارک پرونده در موارد ضروری را با نظر دادگاه مجاز می‌داند. به نظر می‌رسد دادگاه در صورت کشف کودک‌آزاری، خشونت خانگی، تهدید به قتل یا آسیب جدی می‌تواند دستور اخذ رونوشت از پرونده سازشی را صادر کند اما در غیر این موارد، اگر دادگاه به استناد ماده ۱۹۹ قانون آئین دادرسی مدنی دستور اخذ رونوشت از پرونده را صادر کند اعتماد به فرایند سازشی با نقض محرمانگی خدشه دار می‌شود.

۳. قاضی می‌تواند جهت کشف حقیقت اظهارات میانجی را استماع کند، از منظر ارزش اثباتی، اگر طرفین اختلاف در فرایند میانجیگری اقرار بر موضوعی نمایند، اظهارات میانجی تنها دارای ارزش شهادت بر مسموعات است و نه اقرار (کریمی و شکوهی زاده، ۱۳۸۸: ۲۸۸). در چنین مواردی میانجی به عنوان مطلع که گاهی نه تنها از موضوع اخبار ندارد بلکه در واقع نظر خود را راجع به موضوع بیان می‌کند، اطلاعات را برای دادگاه افشا می‌کند (محسنی و نجفی، ۱۴۰۱: ۱۳۱).

۴. ماده ۱۷ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، عدم اعلام و گزارش به مقامات و مراجع صلاحیتدار از وقوع جرم یا شروع به آن یا خطر شدید و قریب الوقوع علیه طفل یا نوجوان جرم را تلقی نموده و بر اساس این ماده می توان گفت الزام به گزارش دهی صرفاً منوط به مشاهده نیست، بلکه اطلاع افراد از هر طریقی را شامل می شود. بنابراین میانجی در این موارد مکلف به گزارش دهی است (نکونام، ۱۴۰۲: ۲۶۴).

۵. بند ۵ ماده ۳ نظام نامه اخلاقی روانشناسان و مشاوران، نقض محرمانگی را در صورت وجود «خطر جانی برای مراجع یا دیگران» و یا «حکم قانون یا مراجع قانونی» مجاز دانسته است.

فقدان قانون صریح میانجیگری، موجب شده تا حدود نهایی افشا در ایران نه بر اساس یک فهرست مشخص، بلکه بر مبنای تفسیر قانون آمره در مواجهه با محرمانگی و تشخیص قاضی برای اولویت بخشی به نظم عمومی تعیین شود.

۲.۵. ضمانت اجرای نقض محرمانگی

در آمریکا، محرمانگی عمدتاً قانونی و بر پایه قانون یکنواخت میانجیگری قرار دارد که در بیش از ۱۲ ایالت تصویب شده اما نقض آن بسته به ماهیت تعهد می تواند ضمانت اجرایی مانند جریمه مالی، بی اعتباری فرآیند، رد شواهد افشا شده یا مسئولیت حرفه ای داشته باشد. برای مثال، در کالیفرنیا، نقض محرمانگی می تواند فرآیند میانجیگری را به کلی بی اعتبار کند و منجر به جریمه یا تعلیق مجوز میانجی شود (Evidence Code, Secs. 1112-1119).

در نیویورک، به دلیل فقدان امتیاز محرمانگی مدون در سطح ایالتی، ضمانت اجرای نقض محرمانگی عمدتاً از مسیر قراردادهای محرمانگی و دستورات دادگاه اعمال می شوند. در نتیجه، اگر محرمانگی نقض شود، امکان مطالبه ضمانت اجرا از طریق دعوای نقض قرارداد وجود دارد، نه از طریق یک حق مستقل در قانون. دادگاه ها نیز معمولاً اظهارات یا اسناد میانجیگری را در چنین مواردی غیر قابل استناد می دانند (New York City Bar Association, 2024; Kasowitz Benson Torres LLP, n.d.).

در ایران ضمانت اجرایی مانند بی اعتباری فرآیند و یا رد شواهد افشا شده مانند حقوق آمریکا وجود ندارد اما دست کم افشا کنندگان اسرار مردم که به موجب شغل خود محرم اسرار هستند، مشمول مجازات مقرر در ماده ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی می شوند. بنابراین صرف نظر از ورود ضرر معنوی، صرف افشای اسرار جرم مطلق بوده و مشمول مجازات تعیین شده می گردد.

به موجب بند ۵۵ دستورالعمل نحوه تشکیل و فعالیت مراکز مشاوره خانواده، افشای اطلاعات محرمانه پرونده های مراجعین مجازات انتظامی درجه یک را برای مرتکب در پی خواهد داشت و در صورت افشای اسرار هریک از زوجین مطابق بند ح ماده ۵۲ همان دستورالعمل، مرتکب به مجازات انتظامی درجه سه محکوم خواهد گردید.

وکلاهی دادگستری نیز مطابق بند یک ماده ۱۲۵ آئین نامه اجرایی لایحه قانونی استقلال کانون وکلای دادگستری به مجازات انتظامی درجه ۵ محکوم خواهند شد در صورتیکه: "به واسطه وکالت از اسرار موکل مطلع شده و آن را افشا نماید، اعم از اینکه اسرار مزبور مربوط به امر وکالت یا شرافت، حیثیت و یا اعتبار موکل باشد."

صرف نظر از مجازاتها و تخلفات انتظامی افشا کنندگانی که به موجب شغل خود میبایست از اطلاعات اشخاص محافظت کنند، افشای اطلاعات خصوصی خانوادگی در فرآیند میانجیگری اختلافات خانوادگی، ممکن است به حیثیت و عواطف اشخاص لطمه وارد کند، این آسیب ها ضرر محسوب می شود (کاتوزیان، ۱۳۷۴: ۲۳۳) و مطابق مواد یک و دو قانون مسئولیت مدنی از طرف

افشا کننده نیز قابل مطالبه است، بنابراین اگر جریمه ای بابت نقض تعهد قراردادی محرمانگی تعیین نشده باشد، مسئولیت مدنی مهمترین ضمانت اجرای نقض این اصل است (هویدا، همان، ۲۷۴).

عدم وضع ضمانت اجرای قانونی مناسب در نقض محرمانگی موجب بی اعتمادی به فرایند میانجیگری دعاوی خانوادگیست، طرفین اختلاف بدون پشتوانه لازم برای حفاظت از اطلاعاتشان نمی‌توانند صرفاً به امید ضمانت اجراهای انتظامی و کیفری مسائل شخصی خانوادگی خود را در جریان فرایند میانجیگری بیان کنند. این فقدان موجب از دست رفتن کارایی مورد هدف میانجیگری است. تنها حفاظت قانونی ارائه شده که مستقیماً اشاره به عدم قابلیت استناد پذیری دارد همانطور که ذکر شد، حفاظت از گذشت ها و تعهدات سازشی مطابق ماده ۱۸۵ قانون آئین دادرسی مدنی است.

۳. مطالعه موردی دو پرونده

برای درک عمیق‌تر مبانی نظری و کارکرد عملی محرمانگی در میانجیگری اختلافات خانوادگی آمریکا به دو پرونده مهم در این حوزه پرداخته خواهد شد.

۳.۱. پرونده طلاق کیتوراکیس^{۲۵}

این پرونده به عنوان یک منبع قضایی مهم در حقوق کالیفرنیا، به بررسی پیوند میان اصول محرمانگی و خودمختاری در میانجیگری و فرض نفوذ ناروا^{۲۶} در اختلافات خانوادگی می‌پردازد. همچنین، ماهیت و حدود اعمال این مفاهیم حقوقی را در مورد توافقنامه‌های حل و فصل زناشویی^{۲۷} که از طریق میانجیگری حاصل می‌شوند، تبیین می‌کند.

آنا، همسر سابق ماچی، برای ابطال توافقنامه میانجیگری با همسرش که متعاقباً به حکم دادگاه تبدیل شده بود اقدام نمود. دلایل ارائه شده برای ابطال شامل ادعاهایی مبنی بر کلاهبرداری، شهادت دروغ، اکراه، عدم اهلیت و اشتباه بود. آنا استدلال می‌کرد که این توافق، به دلیل نفوذ ناروای ماچی و فقدان آگاهی کامل وی از ماهیت و پیامدهای مالی آن، ناعادلانه بوده است. مسئله اساسی در پرونده این بود که آیا ماچی بار اثبات عدم اعمال نفوذ ناروا را بر عهده دارد و آیا شواهد حاصل از جلسات میانجیگری، با توجه به اصل محرمانگی، قابلیت پذیرش در دادگاه را دارند؟

دادگاه تجدیدنظر کالیفرنیا، در تأیید حکم دادگاه بدوی، به سه دلیل مستقل برای رد درخواست آنا تکیه کرد:

۱. عدم اعمال فرض نفوذ ناروا به توافقات میانجیگری شده: دادگاه به صراحت بیان کرد که فرض نفوذ ناروا، که معمولاً در معاملات بین همسران (به دلیل رابطه امانی یا مبتنی بر اعتماد) جاری است، نمی‌تواند به توافقات حل و فصل زناشویی که از طریق میانجیگری حاصل شده‌اند، تسری یابد.

²⁵ In re Marriage of Anna and Maciej Jan Kieturakis (2006)

²⁶ presumption of undue influence: نفوذ ناروا (Undue Influence) یک مفهوم حقوقی در آمریکاست که می‌تواند باعث ابطال قراردادها، وصیت‌نامه‌ها، هدایا، یا توافقات شود. در پرونده کیتوراکیس، مفهوم نفوذ ناروا بسیار حیاتی بود، زیرا قانون کالیفرنیا یک فرض در روابط بین همسران قائل است: اگر یک معامله بین زن و شوهر به نفع یکی از آن‌ها باشد، قانون فرض می‌کند که این معامله تحت نفوذ ناروا انجام شده است و شخص منتفع از موقعیت برتر خود سو استفاده کرده و بر اراده طرف دیگر اثر گذاشته است. این فرض باعث می‌شود بار اثبات (یعنی اثبات اینکه نفوذ ناروا وجود نداشته) بر عهده همسر منتفع قرار گیرد. هدف از این فرض، حمایت از همسران در یک رابطه مبتنی بر اعتماد است تا یکی از دیگری سوء استفاده نکند. با این حال، در پرونده کیتوراکیس، دادگاه تصمیم گرفت این فرض را در مورد توافقات حاصل از میانجیگری اعمال نکند، زیرا این امر با اصول محرمانگی و خودمختاری در میانجیگری در تضاد بود (California Family Code, Sec. 721(b) (2025)).

²⁷ Marital Settlement Agreements – (MSAs)

۲. خودمختاری و داوطلبانه بودن: میانجیگری بر اساس مشارکت داوطلبانه و توانمندی طرفین در تعیین راه‌حل‌ها استوار است. اعمال خودکار فرض نفوذ ناروا، ماهیت داوطلبانه و متکی بر اراده آزاد میانجیگری را تضعیف می‌کند. دادگاه با رد اعمال فرض نفوذ ناروا، بر توانایی طرفین در اتخاذ تصمیمات آگاهانه و داوطلبانه در فضای میانجیگری تأکید کرد.

۳. محرمانگی: دادگاه با استناد بر آرای پیشین دادگاه عالی کالیفرنیا تأکید کرد که سیاست عمومی کالیفرنیا در حمایت از محرمانگی میانجیگری مطلق است و دادگاه‌ها مجاز به ایجاد استثنائات قضایی برای آن نیستند. اگر فرض نفوذ ناروا اعمال می‌شد، آن می‌توانست ادعایی را مطرح کند و سپس با استناد به محرمانگی، از افشای شواهد میانجیگری جلوگیری نماید. این امر عملاً توافقات میانجیگری شده را با چالش‌های غیرقابل دفاع روبرو می‌کند و هدف محرمانگی در تسهیل حل و فصل را تضعیف می‌نمود.

این پرونده به وضوح نشان می‌دهد که محرمانگی یک اصل بسیار قدرتمند است که برای حفظ کارایی میانجیگری به عنوان یک روش حل اختلاف، باید به طور جدی محافظت شود. این محافظت، حتی بر فرض نفوذ ناروا در روابط امانی زوجین زمانی که توافق از طریق میانجیگری حاصل شده باشد اولویت دارد. این رویکرد، به افزایش قطعیت و نهاییت بودن توافقات میانجیگری شده کمک می‌کند و انگیزه طرفین را برای استفاده از این فرآیند تقویت می‌نماید (In re Marriage of Kieturakis, 2006).

۳.۲. پرونده طلاق راسون^{۲۸}

در کالیفرنیا والدین به نام‌های الیز و رابرت در خصوص تغییر ترتیب حضانت فرزندانشان اختلاف داشتند. این اختلاف پس از آن آغاز شد که الیز قصد داشت به دلیل شغل جدید خود، از شهر ناپا به سان فرانسیسکو نقل مکان کند. این جابه‌جایی می‌توانست ثبات زندگی فرزندان را که عمدتاً در ناپا سپری شده بود، مختل کند. بر اساس بخش ۴۶۰۷ قانون مدنی کالیفرنیا، میانجیگری برای حل اختلافات حضانت الزامی بود. این قانون، اطلاعات فرآیند میانجیگری را با حق امتیاز محرمانگی محافظت می‌کرد تا طرفین بتوانند بدون نگرانی از استفاده قضایی از اطلاعات، مسائل حساس خانوادگی مانند ضعف‌های شخصی یا تعارضات عاطفی را آزادانه مطرح کنند. با این حال، میانجیگری به توافق نرسید و دادگاه بدوی توصیه میانجی را برای اعطای حضانت اصلی به رابرت پذیرفت. الیز به این تصمیم اعتراض کرد و ادعا نمود که محرمانگی فرآیند میانجیگری نقض شده است. دادگاه تجدیدنظر، حکم را تأیید کرد و توضیح داد که «امتیاز» متعلق به دادگاه است نه طرفین، و دادگاه می‌تواند برای اولویت دادن به بهترین منافع کودک، از آن حتی بدون قواعد محلی مشخص چشم‌پوشی کند. دادگاه همچنین این نقض محرمانگی را "بی‌ضرر" دانست، زیرا شواهد دیگری مانند مصاحبه مستقیم با فرزندان، از تصمیم حمایت می‌کرد (In re Marriage of Rosson, 1986).

این حکم اهمیت محرمانگی را به عنوان پایه‌ای برای اعتماد در میانجیگری تأیید می‌کند، اختلافات خانوادگی اغلب شامل جزئیات خصوصی است که طرفین انتظار محافظت از آن‌ها را دارند. با این وجود، این پرونده تعارض میان محرمانگی مطلق و اولویت قضایی بر رفاه کودک را آشکار می‌کند و نیاز به قوانین روشن‌تر را نشان می‌دهد که ضمن حفظ محرمانگی، اجازه افشاهای محدود برای حمایت از کودکان را فراهم کند، و بر اصلاحات بعدی در حقوق خانوادگی در آمریکا تأثیر گذاشته است (Brown, 1991: 323).

نتیجه

²⁸ In re Marriage of Rosson (1986)

با وجود حلاء قانونی میانجیگری اختلافات خانوادگی در ایران، هیچ منع قانونی در توافقات اشخاص برای انتخاب این روش به عنوان روشی جایگزین در حل و فصل اختلافات وجود ندارد و توافقنامه حاصل از آن می تواند به استناد ماده ۱۰ قانون مدنی نافذ باشد، اما این موضوع نیازمند بستر سازی فرهنگی و آگاهی دادن به زوجینی است که دچار اختلاف شده و مایلند به جای رسیدگی به اختلافات در دادگاه که مستلزم صرف هزینه و زمانی طولانیست با پذیرش مسئولیت و انتخاب میانجیگری اقدام به حل و فصل اختلافات خود کنند .

در نظام هایی که میانجیگری را به عنوان روش حل و فصل اختلافات خانوادگی پذیرفته اند، اغلب به شرکت کنندگان این اطمینان داده می شود که فرآیند کاملاً «محرمانه» خواهد بود تا با اعتماد به حفظ اسرار و مسائل حساس خانوادگی مذاکره کنند، بنابراین هدف اصلی این اصل، ایجاد فضایی امن و راحت برای گفتگو است تا طرفین بتوانند آزادانه و بدون ترس از عواقب ناخواسته، به بیان دیدگاهها و کشف راه حلها بپردازند. اما وعده محرمانگی در میانجیگری، مطلق بدون قید و شرط نیست. محرمانگی در میانجیگری، مانند بسیاری از مذاکرات حساس دیگر، دارای چارچوبها و استثنائاتی است که توسط قوانین و اصول عمومی تعیین می شوند. این بدان معناست که در حالی که اطلاعات به اشتراک گذاشته شده در میانجیگری عموماً محافظت می شوند و به اشخاص و مراجع بیرونی افشا نمی گردند، ممکن است در شرایط خاص و تحت الزامات قانونی (مانند موارد مربوط به امنیت عمومی یا خشونت خانگی) محدودیت هایی اعمال شود.

با اینکه محرمانگی، نقشی حیاتی در ایجاد فضای امن و اعتماد متقابل میان طرفین ایفا می کند، نظام حقوقی ایران در مقایسه با رویکردهای نظام مند مانند قانون یکنواخت میانجیگری آمریکا، فاقد یک چارچوب قانونی جامع برای تعریف دقیق این اصل است. قوانین موجود به صورت جزئی و موردی به محرمانگی پرداخته اند که بیشتر مشمول مجازات کیفری یا انتظامی برای افشای اطلاعات است. این امر، موجب عدم قطعیت و کاهش اثربخشی میانجیگری می شود.

برای تقویت جایگاه میانجیگری در اختلافات خانوادگی در ایران و ایجاد اعتماد به آن ضرورت دارد علاوه بر شناسایی میانجیگری به عنوان روشی برای حل و فصل اختلافات خانوادگی، قاعده ای تحت عنوان محرمانگی با تعیین دقیق اطلاعاتی که باید از افشا محافظت شوند، اشخاصی که باید این اصل را رعایت کنند، مدت زمان و ضمانت اجراهای نقض محرمانگی فراتر از مسئولیت حرفه ای با مشخص نمودن استثنائات وضع شود تا میانجیگری را به فرایندی کارآمد و قابل اعتماد جهت حل و فصل دعاوی خانوادگی تبدیل کند، از طرفی با ورود فناوری های هوشمند در حوزه حل اختلافات، تضمین محرمانگی نیازمند تدوین فوری اصول و قوانین نظارتی برای حفظ اعتماد عمومی به میانجیگری است.

منابع فارسی

۱. توکلی، محمد مهدی (۱۴۰۳). پیشینه و چالش های محاکم صلح در آخرین تحولات قانون گذاری. فصلنامه تحقیق و توسعه در حقوق خصوصی، (۲)، ۴۷-۷۸. [doi: 10.22034/jpl.2024.2039488.1108](https://doi.org/10.22034/jpl.2024.2039488.1108)
۲. توکلی کیا، امید و اصغری، زهرا (۱۴۰۳). نوآوری ها و چالش های قانون شوراهای حل اختلاف (۱۴۰۲/۰۶/۲۲). فصلنامه تحقیق و توسعه در حقوق خصوصی، (۲)، ۷۹-۱۰۷. [doi: 10.22034/jpl.2024.2042094.1113](https://doi.org/10.22034/jpl.2024.2042094.1113)
۳. درویشی هوایدا، یوسف (۱۳۹۳). شیوه های جایگزین حل و فصل اختلافات. تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۴. رضایی، سید علی رضا؛ معبودی نیشابوری، رضا؛ انصاری، اعظم و خدابخشی شلمزاری، عبدالله. (۱۴۰۱). رویکرد حقوق ایران در خصوص میانجیگری برخط. حقوق خصوصی، (۱)۱۹، ۹۳-۱۲۲.
۵. زراعت، عباس (۱۳۸۶). محشای قانون آیین دادرسی مدنی: ویراست دوم قانون آیین دادرسی مدنی در نظم حقوقی ایران. تهران: ققنوس.

۶. شمس، عبدالله (۱۳۹۲). دوره بنیادین آیین دادرسی مدنی (جلد ۳). تهران: انتشارات دراک.
۷. غلامی، حسین و مقدم، علی (۱۳۹۶). محرمانگی در فرآیند میانجیگری کیفری. مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی، ۴(۲)، ۱۷۹-۲۰۲.
۸. فرجیها، محمد و ملاپورری، مهرناز (۱۳۹۷). موقعیت زنان بزه‌دیده خشونت خانوادگی در فرایندهای میانجیگری سنتی. فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۲۱(۸۲)، ۱۳۱-۱۵۲.
۹. فروغی، فضل‌الله، برجی، محمدناصر و مصلحی، جواد (۱۳۹۳). مبانی ممنوعیت نقض حریم خصوصی در ایران و آمریکا. مطالعات حقوقی (دانشگاه شیراز)، ۶(۳)، ۱۸۲-۱۶۱.
۱۰. فولادی‌نژاد، فرشید، رجبی، عبدالله، الماسی، نجادعلی و نهرینی، فریدون (۱۴۰۳). بررسی دو رویکرد اثباتی در دادرسی مدنی ایران و آمریکا: رویکرد مبتنی بر دلیل و رویکرد مبتنی بر روایت. حقوق خصوصی (دانشگاه تهران)، ۲۱(۱)، ۱-۱۲.
۱۱. کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۷). ضمان قهری (جلد ۱). تهران: دانشگاه تهران.
۱۲. کریمی، عباس و شکوهی‌زاده، رضا (۱۳۸۸). قاعده عدم پذیرش شهادت بر مسموعات. فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، ۳۹(۱)، ۲۸۸-۳۰۹.
۱۳. محسنی، حسن و نجفی، احمد (۱۴۰۱). ماهیت اظهارات اشخاص ثالث در دادرسی و موانع پذیرش آن. مطالعات حقوق خصوصی، ۵۲(۱)، ۱۲۷-۱۴۸.
۱۴. محسنی، فرید (۱۳۸۹). حریم خصوصی اطلاعات (مطالعه کیفری در حقوق ایران، ایالات متحده آمریکا و فقه امامیه). تهران: دانشگاه امام صادق.
۱۵. مرادی، محمد (۱۳۹۳). نگاهی به حدیث «المجالس بالأمانة». نشریه علوم حدیث، ۱۸(۶۷)، ۳-۲۷.
۱۶. مهاجر، علی (۱۳۸۹). قانون آیین دادرسی مدنی در نظم حقوقی کنونی. تهران: فکرسازان.
۱۷. نکونام، وحید (۱۴۰۲). دادرسی افتراقی اطفال بزه‌دیده در مرحله پیش‌محاکمه. مطالعات حقوق تطبیقی معاصر، ۱۴(۳۱)، ۲۵۵-۲۸۸.

References

1. American Bar Association (ABA), Association for Conflict Resolution (ACR), & American Arbitration Association (AAA). (2005). *Model standards of conduct for mediators*.
2. American Bar Association. (2020). *Model rules of professional conduct*. American Bar Association.
3. Association of Family and Conciliation Courts (AFCC), American Bar Association (ABA), & Association for Conflict Resolution (ACR). (2025). *Model standards of practice for family and divorce mediation*.
4. Brown, K. L. (1991). "Confidentiality in mediation: Status and implications". *Journal of Dispute Resolution*, 1991(2), 307-336.
5. Cassel v. Superior Court, 51 Cal. 4th 113 (2011). Cobb, S., & Rifkin, J. (1991). "Practice and paradox: Deconstructing neutrality in mediation". *Law & Social Inquiry*, 16(1), 35-62.
6. Cobb, S., & Rifkin, J. (1991). "Practice and paradox: Deconstructing neutrality in mediation". *Law & Social Inquiry*, 16(1), 35-62.
7. Darvishi Hoveida, Y. (2014). *Alternative dispute resolution methods*. Tehran: Mizan Legal Foundation. (In Persian)
8. Deason, E. E. (2001, May). "Enforcing mediated settlement agreements: Contract law collides with confidentiality". *SSRN Electronic Journal*.
9. Farajih, M., & Mollaparvari, M. (2018). "The situation of victim women of family violence in the traditional mediation processes". *Legal Research Quarterly*, 21(82), 131-152. (In Persian) doi: 10.22034/jlr.2018.113058
10. Firestone, G. (2024). "Legal, ethical, and practical considerations in family dispute resolution". In P. Salem & K. B. Olson (Eds.), *Family dispute resolution: Process and practice* (pp. 545-567). Oxford University Press.
11. Firestone, G., & Press, S. B. (2020). "Privatidentiality: Developing a coherent framework for establishing communication protections in family and child protection dispute resolution methods". *Family Court Review*, 58(2), 319-344.
12. Fisher, R., Ury, W. L., & Patton, B. (1991). *Getting to yes: Negotiating agreement without giving in* (2nd ed.). Penguin Books.

13. Foroughi, F., Borji, M. N., & Moslehi, J. (2014). "Foundations of civil liability for the violation of privacy in cyberspace in Imamiyyah jurisprudence and Iranian law". *Legal Studies*, 6(3), 161–182. (In Persian) doi: 10.22099/jls.2014.2553
14. Fouladi Nejad, F., Rajabi, A., Almasi, N., & Nahrini, F. (2024). "A study of two evidentiary approaches in Iranian and American civil procedure: Evidence-based approach and narrative-based approach". *Private Law*, 21(1), 1–12. (In Persian) doi: 10.22059/jolt.2024.365110.1007228
15. Gholami, H., & Moghadam, A. (2018). "Confidentiality in the criminal mediation process". *Criminal Law and Criminology Studies*, 4(2(9)), 179–202. (In Persian) doi: 10.61838/kman.lsd.3.4.13
16. In re Marriage of Kieturakis, 138 Cal. App. 4th 56 (2006).
17. In re Marriage of Rosson, 178 Cal. App. 3d 1094 (1986).
18. Karimi, A., & Shokoohzadeh, R. (2009). "Hearsay rule and its exceptions in common law with a comparative view to Iranian law". *Private Law Studies Quarterly*, 39(1), 288–309. (In Persian) dor: 20.1001.1.25885618.1388.39.1.10.4
19. Kasowitz, B. (n.d.). *Mediation Q&A: United States (New York)*. Kasowitz Benson Torres LLP.
20. Katouzian, N. (1998). *Civil liability* (Vol. 1). Tehran: University of Tehran. (In Persian)
21. Landau, B., Bartoletti, M., & Mesbur, R. (1987). *Family mediation handbook*. Butterworths.
22. Mohajeri, A. (2010). *Civil Procedure Code in the current legal order*. Tehran: Fekrsazan. (In Persian)
23. Mohseni, F. (2010). *Information privacy: Criminal law study in Iran, the United States, and Islamic jurisprudence*. Tehran: Imam Sadiq University. (In Persian)
24. Mohseni, H., & Najafi, A. (2022). "Declaration of third parties in proceedings and its exceptions". *Private Law Studies Quarterly*, 52(1), 127–148. (In Persian)
25. Moradi, M. (2014). "A view of the Hadith Al-Majalis bi-al-Amanah". *Ulum-i Hadith*, 18(67), 3–27. (In Persian)
26. Nekonam, V. (2023). "Differential procedure of child victims in the pre-trial stage". *Contemporary Comparative Legal Studies*, 14(31), 255–285. (In Persian)
27. New York City Bar Association. (2024). *Mediation confidentiality in New York State: Overview of the current regulatory and institutional landscape and subcommittee recommendations*. New York City Bar Association.
28. Oberman, S. (2012). "Confidentiality in mediation: An application of the right to privacy". *Ohio State Journal on Dispute Resolution*, 27(3), 539–566.
29. Rezaee, S. A., Maboudi Neishabouri, R., Ansari, A., & Khodabakhshi, A. (2022). "Iranian law approach about online mediation". *Private Law*, 19(1). (In Persian) doi: 10.22059/jolt.2022.329365.1007023
30. Roberts, M. (2014). *Mediation in family disputes: Principles of practice* (4th ed.). Ashgate Publishing.
31. Schepard, A. (2001). "An introduction to the model standards of practice for family and divorce mediation". *Family Law Quarterly*, 35(1), 1–25.
32. Shams, A. (2013). *Fundamental course of civil procedure* (Vol. 3). Tehran: Derak. (In Persian)
33. Spencer, D., & Brogan, M. (2006). *Mediation law and practice*. Cambridge University Press.
34. Tavakoli Kia, O., & Asghari, Z. (2024). "Innovations and defects of the Dispute Resolution Councils Act (September 13, 2023)". *Journal of Research and Development in Private Law*, 1(2), 79–107. (In Persian). doi: 10.22034/jpl.2024.2042094.1113
35. Tavakoli, M. M. (2024). "The background and challenges of conciliation courts in the latest legislative developments". *Journal of Research and Development in Private Law*, 1(2), 47–78. (In Persian). doi: 10.22034/jpl.2024.2039488.1108
36. Tetunic, F. L. (2017). "The irony of mediator as problem maker: Mediator misconduct setting aside mediated agreements". *Family Court Review*, 54(2), 255–269.
37. Tetunic, F., & Firestone, G. (2020). "Confidentiality and privilege for family and child protection mediation: A roadmap for navigating the innovation, inconsistency and confusion". *Family Court Review*, 58(1), 44–67.
38. Uniform Law Commission. (2003). *Uniform Mediation Act*.
39. Van Arsdale, S. (2015). "User protections in online dispute resolution". *Harvard Negotiation Law Review*, 21(1), 107–152.
40. Warren, S. D., & Brandeis, L. D. (1890). "The right to privacy". *Harvard Law Review*, 4(5), 193–220.
41. Welsh, N. A. (2001). "The thinning vision of self-determination in court-connected mediation: The inevitable price of institutionalization?". *Harvard Negotiation Law Review*, 6, 1–96.
42. Wilson v. Wilson, 285 Ga. 48 (2007).
43. Wilson-Evered, E., & Zeleznikow, J. (2021). *Online family dispute resolution: Evidence for creating the ideal people and technology interface*. Springer Nature Switzerland AG.
44. Zera'at, A. (2007). *Annotated Civil Procedure Code: Second edition of Civil Procedure Code in the Iranian legal system*. Tehran: Qoqnoos. (In Persian).

Key Words: Mediation, confidentiality, family disputes, Uniform Mediation Act

Abstract

The effectiveness of the mediation process and the establishment of trust in honest negotiations regarding family disputes depend fundamentally on the disputing parties' absolute confidence in the safety and security of the mediation environment. This security specifically entails the rigorous protection of sensitive information and private disclosures shared by parties in the hope of achieving a desirable, efficient, and sustainable agreement. Confidentiality is not merely a theoretical legal principle, but an indispensable practical tool providing the necessary foundation for candor, mutual trust, and the overall efficiency of the mediation process. Conversely, a lack of confidentiality or any weakness in its enforcement can directly and negatively impact the quality and durability of agreements, ultimately preventing mediation from achieving its intended dispute resolution goals. However, defining the precise contours of confidentiality, categorizing the types of information requiring protection, and determining applicable exceptions face significant challenges in the legal systems of both the United States and Iran. In the Iranian context, although scattered legal provisions exist to support confidentiality, the notable absence of a comprehensive mediation law and the lack of explicit legislative protection act as major barriers. This legal ambiguity hinders public trust in mediation and discourages parties from selecting this effective method for resolving complex family disputes. In the United States, while the Uniform Mediation Act has formally recognized confidentiality, ambiguities remain regarding the distinction between related concepts like confidentiality and evidentiary privilege, as well as the scope of their exceptions. Adopting a comparative and descriptive-analytical approach, this study examines these legal challenges through a detailed analysis of statutes, judicial practice, and relevant case studies to propose robust solutions for protecting confidentiality. Findings indicate that the U.S. legal system, by explicitly recognizing mediation privilege, has taken effective steps toward information protection, with some states providing broad safeguards. However, the study concludes that Iran requires a comprehensive mediation law clearly defining confidentiality, its scope, and exceptions. Furthermore, establishing strict enforcement mechanisms such as the inadmissibility of mediation communications as evidence in court is essential to strengthen trust in the process.

Accepted | *Journal of Family Dispute Resolution* | *Volume 15, Number 1, Spring 2023*